

บทบาทของเทพอัศวิน

เทพอัศวินมีบทบาททั้งในโลกสวรรค์และในโลกมนุษย์ พระองค์มีความเกี่ยวข้องกับทวยเทพและมวลมนุษย์อย่างใกล้ชิด บทบาทของพระองค์ในบางบทบาททรงแสดงเดี่ยวและบางบทบาททรงแสดงร่วมกับเทพองค์อื่น ๆ บทบาทเหล่านี้มีทั้งที่สำคัญและไม่สำคัญ บทบาทที่สำคัญของพระองค์เป็นที่ประทับใจของผู้สวดอันวอนและเป็นที่แพร่หลายไปในสมัยต่อมา ในเรื่องบทบาทของเทพอัศวินนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะบทบาทที่สำคัญของเทพอัศวินเท่านั้น โดยจะแยกกล่าวเป็น 3 ประเด็นคือ บทบาทที่สำคัญในโลกสวรรค์ บทบาทที่สำคัญในโลกมนุษย์และบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปในสมัยหลัง

บทบาทที่สำคัญในโลกสวรรค์

บทบาทที่สำคัญของเทพอัศวินในโลกสวรรค์มีปรากฏตั้งแต่สมัยพระเวทจนถึงสมัยมหากาพย์และปุราณะ ในสมัยพระเวทมีบทสวดหลายบทที่มีข้อความระบุถึงบทบาทที่พระองค์ทรงแสดงเดี่ยว เช่น เมื่อครั้งที่สุรยเทพจัดให้มีการแข่งรถในระหว่างทวยเทพด้วยกันโดยมีนางสุรยาเป็นรางวัล ในฐานะวีรเทพ เทพอัศวินได้ใช้ความสามารถบังคับรถทรงของพระองค์เข้าสู่เส้นชัยของการแข่งขันได้สำเร็จ (RV. I. 116. 17)

บทบาทสำคัญที่เทพอัศวินทรงแสดงร่วมกับเทพองค์อื่น ๆ ก็คือ ทรงมีส่วนร่วมในการสงครามปราบพวกอสูร เช่น ทรงช่วยพระอินทร์รบกับอสูรฤๅษะจนกระทั่งพระอินทร์ได้รับชัยชนะและเทพอัศวินได้รับฉายานามว่า วฤๅษะหัตตะ ผู้ประทานชัยชนะมากมาย ถึงข้อความในบทสวดที่ว่า

ข้าแต่เทพอัศวินทั้งสอง ผู้สวดได้ร้องเรียกพระองค์ให้เสด็จลงมาข้างล่าง
ณ ที่นี้ คว้าบทสวดทั้งหลาย
ข้าแต่พระองค์ทั้งสองผู้ปราศจากคำตำหนิ ผู้ประทานชัยชนะมากมาย*

* ā vām vipra ihāvase'hvatstomebhiraśvinā /
ariprā vrtrahantamā tā no bhūtam mayobhuvā //

ผู้เป็นเหตุแห่งความบันเทิง ขอพระองค์โปรดประทานสิ่งทั้งหลายเหล่านี้
แก่พวกเราเถิด

(RV.VIII.8.9)

นอกจากเทพอัศวินจะช่วยพระอินทร์ปราบอสูรรุกขระแล้ว พระองค์ยังได้มีส่วนช่วยเหลือพระอินทร์ในเหตุการณ์ตอนหนึ่งซึ่งนับเป็นบทบาทที่สำคัญคือ ทรงช่วยรักษาพระอินทร์ผู้มีเมฆจนหมดสติและเสียอำนาจให้แก่อสูรนามุจิ เรื่องนี้มีปรากฏในสมัยพระเวท สมัยพราหมณะมาถึงสมัยมหากาพย์ นมุจินี้มีสมญานามว่า อสูร ตั้งแต่ในคัมภีร์ฤคเวท (RV.X.131.4) กล่าวกันว่า เขาเป็นผู้มีมายา (RV.I.53.7) และถูกพระอินทร์ประหารเช่นเดียวกับอมนุษย์คนอื่น ๆ เช่น สวัศนะและวัมสะ (RV.II.14.5) ในศตปถพราหมณะมีเรื่องราวเล่าไว้ว่า พระอินทร์บอกกับเทพอัศวินกับพระสร้สวตีว่า พระองค์โคสาปานกับนมุจิว่า จะไม่ประหารเขา ไม่ว่าในเวลากลางวันหรือกลางคืน ไม่ว่าด้วยคทาหรือคันธนู ไม่ว่าด้วยมือที่แบอยู่หรือที่กำแล้ว ไม่ว่าด้วยสิ่งที่เป็ยกหรือสิ่งที่แทง (SB.XII.7.3.1) แต่ในไตรทระพราหมณะกลับเล่าเรื่องแตกต่างออกไปว่า เมื่อพระอินทร์ประหารอสูรรุกขระและพิชิตอสูรทั้งปวงแล้ว แต่พระองค์ไม่สามารถจับอสูรนามุจิได้ เมื่อต่อสู้กัน นมุจิเป็นฝ่ายได้เปรียบ จึงตกลงทำสัญญากับพระอินทร์ว่า เขาจะปล่อยพระอินทร์ลง แต่พระอินทร์จะต้องไม่ฆ่าเขาด้วยสิ่งที่เป็ยกหรือแทง ไม่ว่าในเวลากลางวันหรือกลางคืน (TB.I.7.1.6)

ต่อมา อสูรนามุจิอยากได้อำนาจของพระอินทร์เช่น พลัง อำนาจที่สำคัญ น้ำโสมและอาหาร จึงใช้เล่ห์กลหลอกให้พระอินทร์ดื่มน้ำโสมที่ผสมเหล้าชนิดแรงของตน พระอินทร์ไม่เคยชินกับเหล้าชนิดนั้นจึงมีเมฆถึงกับนอนสลบไสล อสูรนามุจิจึงมีโอกาเสอพลัง อำนาจที่สำคัญ น้ำโสมและอาหารของพระอินทร์ไปได้ (SB.XII.7.1.10) ทวยเทพได้ขอร้องให้เทพอัศวินกับพระสร้สวตีช่วยกันรักษาพระอินทร์ ดังในข้อความที่ว่า

ครั้นเมื่อพระอินทร์ได้สัญญากับนมุจิแล้ว นมุจิลักร่ำพึมพำว่า "เจ้าสิ่งนี้ไม่เคยมาสู่อินทร์ยของพระองค์ เราจะยึดเอาพลัง อำนาจที่สำคัญ น้ำโสมและอาหารของพระองค์" และด้วยสุรานั้นเอง นมุจิจึงมีโอกาสดึงพลัง อำนาจที่สำคัญ น้ำโสมและอาหารของพระอินทร์ พระอินทร์ถึงกับนอนสลบไสลด้วยความมีเมฆ ทวยเทพมาหาพระองค์และกล่าว

ว่า พระองค์เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เรา แต่เพราะบาปตามมาทันพระองค์
 ที่นี้ พวกเราจะรักษาพระองค์
 ทวยเทพกล่าวแก่เทพอัศวินว่า "พระองค์ทั้งสองเป็นผู้ทรงความรู้โปรด
 รักษาพระอินทร์ด้วยเกิด" และกล่าวแก่พระสร้อยว่า "พระองค์เป็นผู้มีความ
 สามารถที่จะรักษาได้ โปรดรักษาพระอินทร์ด้วยเกิด"

(SB.XII.7.1.11-12)

เทพอัศวินและพระสร้อยกล่าวว่า จะต้องได้รับส่วนแบ่งในพิธีบวงสรวง
 เสาครามด้วยจึงจะรักษาและนำอำนาจมาคืนให้พระอินทร์ พระอินทร์ตรัสว่า "มันเป็น
 ของพวกเราด้วยกัน เพราะฉะนั้น จงนำมันกลับมา" เทพอัศวินกับพระสร้อยจึง
 รักษาพระอินทร์ด้วยพิธีบวงสรวงซึ่งอรรถกถาจารย์เข้าใจว่าเป็นพิธีเสาครามดี (SB.
 XII.7.1.14) แล้วเทพอัศวินและพระสร้อยก็หลอฟองน้ำให้เป็นวัชระพิเศษซึ่งไม่
 เป็นสิ่งที่ไม่แห้งหรือสิ่งที่ไม่เปียก พระอินทร์ใช้วัชระพิเศษนี้ตัดหัวสุรนามุจิในเวลารุ่ง
 อรุณก่อนที่พระอาทิตย์จะขึ้นซึ่งมีใช้ทั้ง เวลากลางวันและเวลากลางคืน (SB.XII.7.3.
 1-3)

วรรณคดีมหากาพย์ทั้งรามายณะ(R.III.30.28) และมหาภารตะ(MBh.IX.
 2436) ก็กล่าวถึงเรื่องนี้เช่นกัน

ในสมัยมหากาพย์ บทบาทที่สำคัญอื่น ๆ ของเทพอัศวินในสวรรค์มีน้อยมาก
 ในมหาภารตะมีข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า เทพอัศวินมีสถานที่อยู่ในสวรรค์และเป็นผู้
 รับเอานกและสหเทพไปอยู่ด้วย เมื่อทั้งสองสิ้นอายุขัยแล้ว ในโคลกที่ว่า

ในที่ประทับของเทพอัศวินทั้งสอง พระกุนันทนะได้ทอดพระเนตรเห็นนก
 และสหเทพสว่างไสวอยู่ด้วยเศขานุภาพของพระองค์*

(MBh.XVIII.4.9)

* aśvinostu tathā sthāne dīpyamānāu svatejasā /
 nakulam sahadēvam ca dadarsā kurunandanah //

บทบาทที่สำคัญในโลกมนุษย์

บทบาทที่สำคัญที่สุดของ เทพอัศวินในโลกมนุษย์และเป็นบทบาทที่สำคัญในทุกสมัยคือ บทบาทในฐานะที่เป็นแพทย์ เพราะพระองค์ได้รับการสวดสรรเสริญและเชื่อเชิดมาประทานความช่วยเหลือในเรื่องนี้บ่อยครั้งกว่าเรื่องอื่น ๆ การรักษาศรีงสำคัญ ของพระองค์คือ การชุบอุษีจยวณะผู้แก่หง่อมและทุพพลภาพให้กลับเป็นหนุ่มรูปงาม บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวทได้กล่าวถึงการรักษาศรีงสำคัญนี้ (RV.I.116.10; 117.13; 118.6; V.74.5; VII.68.6; IX.39.4; AV.IV.1.5.1) ดังเช่นในบทสวดบทหนึ่งว่า

ข้าแต่พระนาสตียะทั้งสอง พระองค์ทรงถอดร่างจยวณะผู้ชราเสมือนหนึ่ง
 ถูกลูกเสือกกลม
 ข้าแต่พระทีสระทั้งสอง พระองค์ทรงยักอายุของเขาสู่หน้าสังเวชให้ยักยาว
 และต่อจากนั้นก็ทรงกระทำให้เขาได้เป็นสามีของครุณีทั้งหลาย*

(RV.I.116.10)

นอกจากบทบาททางการเป็นแพทย์แล้ว บทบาทด้านอื่น ๆ ก็มีเช่น ทรงช่วยเหลือท้าววิมตะ พระราชาผู้มั่นคง ผู้ซึ่งพระธิดากัมมัทยได้เลือกเป็นสามีในพิธีสยมพร พระบิดาของนางไม่พอพระทัยโดยกกองทัพมาปราบ ท้าววิมตะได้สวดอ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากเทพอัศวิน และได้ฝากชายาของพระองค์ไปในรถทรงของเทพอัศวินด้วย (RV.I.112.19; 116.1) บางครั้งได้รับการสวดอ้อนวอนให้เทพอัศวินช่วยเหลือผู้ปรารถนาจะไปสวรรค์เช่น ฤษีผู้เฒ่าพันธุภัทวะ พระองค์ก็ช่วยเหลือได้สำเร็จ (RV.I.47.2,4-5; 112.5; 118.7) ในบทสวดที่ว่า

ข้าแต่เทพอัศวินทั้งสอง ฤษีทั้งหลายผู้สืบเชื้อสายจากฤษีภัทวะ ผู้ปรารถนา
 จะไปสวรรค์ ผู้มนำโสมทคนแล้วเพื่อพระองค์ ยอมร้องเชิดชวนพระองค์**

* jujurušo nāsatyāta vavriṃ prāmuñcatam drāpimiva
 cyavānāt /

prātirataṃ jahitasyāyurdasrādītpatimakṛṇutaṃ kanīnāṃ //

** kanvāso vāṃ sutasomā abhidayo yuvaṃ havante āsvinā /

ข้าแต่เทพอัศวินทั้งสอง พระองค์ทรงช่วยเหลือฤๅษีก็ด้วยความช่วยเหลือ
เหล่าใด
ข้าแต่เทพผู้เป็นเจ้าแห่งความงาม ผู้เจริญในความสัตย์ ขอพระองค์โปรด
ช่วยเหลือพวกเราอย่างก็ด้วยความช่วยเหลือทั้งหลายเหล่านั้น ขอพระองค์
โปรดค้ำน้ำโสมเถิด*

(RV.I.47.4-5)

เทพอัศวินทั้งสองมีความรักที่ซื่อสัตย์และมั่นคงต่อนางสุริยาเพียงนางเดียว
ดังนั้น พระองค์จึงมักจะได้รับการขอร้องให้เป็นผู้นำเจ้าสาวมาสู่บ้าน (RV.X.85.26)
และเป็นผู้ได้รับการขอร้องพร้อมกับเทพอื่น ๆ ให้ช่วยกันอวยพรให้เจ้าสาวมีลูก (RV.X.
184.2) บทสวดบทหนึ่งในอถรรพเวทมีข้อความกล่าวว่า

ข้าแต่เทพอัศวินทั้งสอง ผู้มีความรัก พระองค์ทรงนำเราให้มาพบกันและ
ทรงทำให้เราทวีจำนวนชน
พระองค์โค่นำความรัก ความปรารถนาและวัตรปฏิบัติทั้งหลายมาประทาน
แก่เรา**

(AV.II.30.2)

ในสมัยมหากาพย์และปุราณะ เทพอัศวินได้แสดงบทบาทหลายประการ แต่
บทบาทที่สำคัญที่สุดก็เช่นเดียวกับในสมัยพระเวทคือ การเป็นแพทย์ช่วยชุบฤๅษีจยวณะ
ผู้แก่ชราให้กลับเป็นหนุ่มรูปงามขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในมหากาพย์มีเรื่องราวเล่าไว้ใน
อรัถยกะบรรพตอนหนึ่งว่า เทพอัศวินเสด็จมาพบนางสุกันยาผู้เป็นภรรยาของฤๅษีจยวณะ
ผู้ชรา ผู้ทุพพลภาพและง่วงจากการเสเพลกาม เทพทั้งสองได้เกี้ยวพาราสีนาง แต่
นางไม่ปลงใจด้วย (MBh.III.123.1-25; 124.1-25) ดังเรื่องราวมี่ว่า

1. ข้าแต่พระนฤบาล ในกาลครั้งหนึ่ง เทพอัศวินทั้งสองแห่งทวยเทพ

* yābhiḥ kaṇvamabhiṣṭibhiḥ prāvataṃ yuvamaśvinā /
tābhiḥ su asmān avataṃ śubhaspatī pātaṃ somamṛtā-
vr̥dhā //

** saṃ cennayātho aśvinā kāmīnā saṃ ca vakṣathah /
saṃ vāṃ bhagāso agmata saṃ cittāni samu vratā //

ทอดพระเนตรเห็นนางสุกัญชาผู้นั้น ผู้เสด็จจากการสร่งสนานและเปลื้อง
กายอยู่

2. เมื่อเห็นนางผู้มีร่างงามประหนึ่งเทวราชธิดา เทพอัศวินทั้งสองผู้
นำสัตว์ขะจิงเสด็จเขาไปไกลและตรัสพระวาจาว่า

3. "ดูก่อนนางผู้มีต้นขางาม เธอเป็นลูกสาวของใครและมาทำอะไรอยู่ใน
ป่า ดูก่อนนางงาม เราทั้งสองปรารถนาที่จะรู้จักเธอ ขอเธอลง
บอกมาเถิด"

4. ต่อจากนั้น นางสุกัญชาผู้สวมเสื้อผ้าแล้วได้กราบพูลเทพทั้งสองผู้เป็น
เทพที่ยอดเยี่ยมว่า "พระองค์ทั้งสองโปรดทราบฯ หม่อมฉันเป็นธิดาของ
พระเจ้าศรียาติและเป็นภรรยาของฤๅษีจยวนะ"

5. ลำคั้งนั้น เทพอัศวินทั้งสองทรงพระสรวลและตรัสกับนางอีกครั้งว่า
"ดูก่อนนางกัลยาณี พระราชบิดาของเธอประทานเธอให้แก่ฤๅษีผู้ชราได้
อย่างไร

6. "ดูก่อนนางงาม เธอส่องแสงอยู่กลางป่าประหนึ่งสายฟ้าแลบที่ส่อง
ประกาย ในบรรดาเทพธิดาทั้งหลาย เราไม่เคยเห็นนางเทพธิดาใด
เลยที่เสมอด้วยเธอ

7. "ดูก่อนนางผู้มีร่างอันปราศจากตำหนิ เธอประดับประดาอาภรณ์ทั้ง
ปวง เธอสวมเสื้อผ้าที่งามเลิศ แต่เธอก็ไม่ควรจะงามถึงเพียงนี้อย่าง
แน่นอนคือ ในสภาพที่แปดเปื้อนด้วยโคลนตม

8. "ดูก่อนนางกัลยาณี เพราะเหตุใด เธอผู้อยู่ในสภาพเช่นนี้จึงปรน-
นิบัติรับใช้สามีผู้ชราและทุพพลภาพ ผู้เว้นจากการเสพงาม

9. "ดูก่อนนางผู้มียิ้มอันแจ่มใส เมื่อเธอถึงฤๅษีจยวนะผู้ไม่สามารถในการ
ปกป้องและเลี้ยงดูแล้ว ทางที่ใดเธอลงเลือกคนหนึ่งในจำนวนเราสองคน
เพื่อเป็นสามี ดูก่อนนางผู้ประหนึ่งเทพธิดา เธออยากทำความสาวของ
เธอให้เปล่าประโยชน์"

10. เมื่อได้ยินพระคำรัสอย่างนี้ นางสุกัญชาได้กราบพูลเทพทั้งสองว่า
"หม่อมฉันมีความรักในฤๅษีจยวนะผู้เป็นสามี ขอพระองค์ทั้งสองโปรดอย่า
ระแวงในตัวหม่อมฉันอย่างนี้"

11. เทพทั้งสองตรัสแกนางอีกครั้งหนึ่งว่า "เราทั้งสองเป็นแพทย์ของ
ทวยเทพผู้มีชื่อเสียง เราจะทำให้สามีของเธอเป็นหนุ่มและถึงพร้อมด้วย
ความงาม

12. "และต่อจากนั้น ในระหว่างตัวเขาและเราทั้งสองคน เธอจงเลือก
คนหนึ่งเป็นสามี ดูก่อนนางผู้พิศมัยงาม เธอจงเรียกฤๅษีผู้นั้นมาตามขอ

ตกลงนี้"

13. ข้าแต่พระราชา เนื่องจากเทพบิดร เมื่อนางไปพบฤๅษีผู้เฒ่าพันธุ
ภคฤๅษีแล้ว นางจึงไต่เตาใหญ่ผู้บุตรของภคฤๅษีฟังถึงพระคำรัสของเทพทั้งสอง

14. เมื่อฟังถ้อยคำนั้นแล้ว ฤๅษีจยวณะได้กล่าวแก่ภรรยาว่า "เธอจงทำ
ตามนั้น" ลำดับนั้น นางผู้ใดรับอนุญาตจากสามีจึงกราบทูลว่า "ขอพระองค์
โปรดทรงกระทำเช่นนั้นเถิด"

15. เทพอัศวินทั้งสอง เมื่อทรงสดับถ้อยคำของนางทูลว่า "ขอพระองค์
โปรดทรงกระทำเช่นนั้นเถิด" จึงตรัสแก่นางธิดากษัตริย์ว่า "สามีของเธอจง
ลงไปในน้ำ"

16. ข้าแต่พระราชาผู้ทรงอำนาจ ฤๅษีจยวณะผู้ปรัารถนาความงามไฉไล
ไปในน้ำอย่างรวดเร็วจน ฝ่ายเทพอัศวินทั้งสองก็ไต่เต้าลงไปในน้ำนั้นด้วย
เช่นกัน

17. ต่อจากนั้น ในช่วงขณะหนึ่ง บุรุษเหล่านั้นซึ่งปวงได้ขึ้นมาจากน้ำ
ทั้งหมดล้วนทรงความงาม เป็นชายหนุ่ม สวมตุ้มหูที่เป็นประกายสดใส
มีรูปร่างเหมือนกันและงามเป็นที่เจริญใจ

(MBh. III. 123. 1-17)

ในภาคตะปุราณะก็มีเรื่องราวของเทพอัศวินที่มาช่วยชุบฤๅษีจยวณะในทันอง
เดียวกันคือ นางสุกัณธยาผู้เป็นธิดาของท้าวศรียาตีได้เสด็จประพาสป่าพร้อมด้วยหมู่
เพื่อนหญิง ในป่า ณ อาศรมของฤๅษีจยวณะ นางได้เห็นแสงสว่างส่องดวงในรูจอม
ปลวกซึ่งเสมือนหิ่งห้อย เพราะโชคชะตาค้นนำนางได้สัมผัสแสงสว่างส่องดวงนั้น
ด้วยนามแหลม ในทันทีทันใดนั้น การถายอุจจาระและปัสสาวะของทหารทั้งหลาย
ก็หยุดชะงัก ท้าวศรียาตีประหลาดพระทัยมาก ทรงสอบสวนเรื่องราวทั้งหมดจนได้
ความกระจ่าง พระองค์จึงเสด็จไปขอร้องต่อฤๅษี ฤๅษีได้ขอพระธิดาเป็นภรรยา พระ
องค์ได้ประทานให้ด้วยความจำพระทัย เพื่อแลกกับการที่เหล่าทหารรอดพ้นจากอันตราย
เมื่อนางสุกัณธยาจับฤๅษีจยวณะเป็นสามีแล้ว นางก็เอาใจใส่ดูแลฤๅษีเป็นอย่างดี

คราวหนึ่ง เทพอัศวินทั้งสองได้เสด็จมาสู่อาศรมของฤๅษีจยวณะ ฤๅษีได้กราบ
ทูลให้พระองค์ช่วยประทานความเป็นหนุ่มให้โดยมีข้อเสนอว่า จะช่วยเหลือให้เทพทั้ง
สองได้มีสิทธิ์เข้าร่วมพิธีคัมภีร์น้ำโสมในเทวสมาคม เทพอัศวินจึงช่วยชุบฤๅษีให้เป็นหนุ่มรูป
งาม ดังข้อความในโคลกบทที่ 11-15 ว่า

11. เมื่อกาลเวลาผ่านไประยะหนึ่ง พระนาศัตยะทั้งสองเสด็จมาสู่อุศรมฤชัจยวณะ เมื่อทำความเคารพเทพทั้งสองแล้วโคกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ทั้งสอง ผู้ยิ่งใหญ่ ขอพระองค์โปรดประทานความเป็นหนุ่มใหญ่แก่ข้าพเจาควยเถิด"
12. "หากว่า พระองค์ทรงกระทำให้ข้าพเจ้ามีความหนุ่มและความงาม อันเป็นที่น่าปรารถนาของหญิงสาวทั้งหลายแล้ว ข้าพเจ้าจักถือถวายน้ำโสม ในรัชฎ์พิธีสำหรับพระองค์ทั้งสองผู้ไม่มีสิทธิ์ใดคมน้ำโสม"
13. เทพทั้งสองผู้เป็นแพทย์ที่ขยันหมั่นตรง เห็นด้วยกับพราหมณ์จึงตรัสว่า "ตกลง ท่านผู้เจริญจงลงไปอาบน้ำในสระน้ำที่เหล่านักสิทธิ์ใด เนรมิตไว้"
14. เมื่อเทพทั้งสองได้ตรัสอย่างนั้นแล้ว ฤชัจยวณะผู้มีร่างอันชราภาพ ชูบผอมและอปลักษณ์ดวยผมที่ยุ่งเหยิงและเป็นสีเทา ก็ก้าวลงไปในสระน้ำ พร้อมดวยเทพทั้งสอง
15. บุรุษสามคนขึ้นมา (จากสระน้ำ) มีความงามเปลือเปลือ เป็นที่น่าเสนาหาของหญิงสาว สวมพวงมาลัยดอกบัว สวมตุ้มหู สวมเสื้อผาอย่างดี และมีรูปร่างเหมือนกันราวกับเป็นพิมพ์เดียวกัน

(Bh.P. IX.3.11-15)

บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปในสมัยหลัง

เทพอัศวินเป็นแพทย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยเช่นเดียวกับเทพองค์อื่น ๆ เรื่องราวที่เปลี่ยนแปลงไปคือ กำเนิดและหน้าที่ ในสมัยมหากาพย์และปุราณะเป็นสมัยแห่งการทำสงครามของพวกภารตะ วีรบุรุษในยุคสมัยนี้มักจะได้รับการบันทึกนามไว้ในประวัติศาสตร์หรือวรรณคดีว่า เป็นเทพเจ้าอวตารมาเป็นวีรบุรุษเพื่อปราบยุคเข็ญหรือฝ่าयोธรรม ในมหากาพย์มีเรื่องราวกล่าวถึงเทพอัศวินในฐานะเป็นเทพเจ้าบาง ในฐานะที่อวตารมาเป็นวีรบุรุษบาง

ในสมัยพระเวท เทพอัศวินทั้งสองเป็นเทพที่มีพฤติกรรมร่วมกันเสมอ มีกำเนิดร่วมกัน มีบทสวดเพียงบทเดียวเท่านั้นที่อ้างว่า พระองค์มีกำเนิดแยกจากกัน (RV.V.73.4) ในสมัยมหากาพย์คือ ในมหากาพย์เทพอัศวินอวตารมาเป็นเจ้าชาย ปาณฑพสองพระองค์คือ นกุลและสหเทพ (Hopkins 1974: 167) เจ้าชายทั้งสองได้กำเนิดจากเทพอัศวินทั้งสอง (MBh.I.123.16) โศลกบทหนึ่งในมหากาพย์มีข้อความว่า นกุลมีอายุแก่กว่าสหเทพหนึ่งปี (MBh.I.123.21) คือสหเทพเกิดในปีถัดมา (anusamvatsaram jātāḥ: MBh.I.123.22) คุณสมบัติของเจ้าชายทั้งสองก็

แตกต่างกันคือ สหเทพเป็นคนที่เสมอและนกุลเป็นคนฉลาดเสมอ แต่นกุลมิใช่คนเลว และสหเทพก็มีใช้คนโง่ (Hopkins 1974: 167) ในมหาภารตะมีข้อความตอนหนึ่ง ระบุถึงลักษณะของนกุลไว้ว่า

นกุล เป็นชายหนุ่ม ผิวคล้ำ ตาแดงกำ ไหล่สิงห์ แขนใหญ่และเป็นผู้
ชำนาญในการทอดสกา *

(MBh.II.65.12)

ส่วนสหเทพได้รับการกล่าวว่าเป็นผู้สอนธรรมและเป็นบัณฑิต ดังในข้อความที่ว่า

สหเทพนี้ ย่อมสั่งสอนธรรมและมีชื่อเป็นบัณฑิต ในโลกนี้ **

(MBh.II.65.15)

ในสมัยพระเวท เทพอัศวินได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นผู้เสด็จมาให้ความ
ช่วยเหลือในยัชญพิธี ในสมัยมหากาพย์พระองค์ได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นผู้ปฏิบัติ
โยคะหรืออุทิศเวลาเพื่อการปฏิบัติโยคะ จนกระทั่งประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ
โยคะนั้น (saṃsiddhās tejasā: MBh.XII.295.16-17; 317.6; 323.19)

ในทริวิงศ์ข้อความกล่าวว่า เทพอัศวินเพียงองค์เดียวเท่านั้นที่เข้าโจมตี
อสูรวฤคระ (ekastu aśvī: H.13951)

ในรามายณะมีข้อความระบุว่า เทพอัศวินได้อวตารมาเกิดเป็นวานรคู่หนึ่ง
ที่งดงาม น่ารัก ชื่อว่าไมนทะเลและทวิวิหะ (R.IV.39.25) และอีกตอนหนึ่งมีข้อ
ความกล่าวว่า เทพทั้งสองหน้าตาเหมือนกันและเป็นวีรเทพ (virāu devāu: R.IV.
12.19)

* śyāmo yuvā lohitaḥṣaḥ siṃhaskandho mahābhujah
nakulo glaha evāiko viddhyetanmama taddhanam //

** ayam dharmān sahadēvo'nusasti

loke hyasmin paṇḍitākhyām gataśca /

บทบาทที่สำคัญที่สุดของเทพอัสวินทั้งในโลกลุสวรงค์และในโลกลมมนุษย์ ทั้งในสมัยพระเวทและในสมัยต่อมาคือ บทบาทในฐานะที่เป็นแพทย์ การรักษาครั้งสำคัญที่สุดของพระองค์คือ การชุบชีวิตยวณะ ผู้แก่ชราและทศพลภาพิให้กลับเป็นหนุ่มรูปงาม คงจะเป็นไปได้ว่า เทพอัสวินเป็นแพทย์ที่มีชื่อเสียงในสมัยโบราณของอินเดีย และมี ความสามารถถึงขั้นรักษาเยี่ยวยากคนชรา คนทศพลภาพิให้กลับแข็งแรงถึงคนหนุ่มได้ ซึ่งนับเป็นการรักษาที่น่าอัศจรรย์มาก

บทบาทของเทพอัสวินในสมัยมหากาพย์และปุราณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพระเวทนั้น แสดงให้เห็นถึงคตินิยมของชนวรรณะกษัตริย์ในสมัยมหากาพย์และปุราณะว่า จะต้องเป็นวีรบุรุษผู้กล้ากล้าในการสงคราม และจะใช้ชีวิตในวัยชราด้วยการออกป่า บำเพ็ญพรตเพื่อแสวงหาความหลุดพ้นในขั้นสุดท้ายตามหลักวรรณะธรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย